

DEDIĆ ASIM-Štruca:

" MOJE UČEŠĆE U RADNIČKOM POKRETU I NOB-i "

L e g e n d a :

- 24 stranice kucanog teksta na mašini;
- sjećanje notirano u Arhivu 16.VII.,18.VII.,23.VII.i 25.VII.1974.godine;
- sjećanje autorizirano;
- SADRŽAJ SJEĆANJA: autobiografski podaci;sindikalni rad podružnice brijačko frizerskih radnika; obrazovanje posebne partijske ćelije 1936.godine; djelovanje organizacije "Prijatelji prirode"; rad "Seljačkog kola";dani aprilskog rata 1941.godine;pripreme za ustanak;
- vremensko razdoblje sjećanja: 1930-1941.godine;
- sjećanja notirana u 4 primjerka: original i dvije kopije u ABK,a jedna kopija kod autora.-

A S I M D E D I Ć

Rodjen sam 1.maja 1910.godine u Banjoj Luci, u porodici Redže Dedića i majke Ajše, rođjene Malinović. Brojna porodica uključivala je sestru Husniju i braću Ibrahima, Faika, Kasima i Salku. U NOB-i su poginuli Faik i Ibrahim. Brata Faika, rođenog 1908.godine, naši su osudili na smrt jer su ga smatrali krivim što su mu zarobljeni domobranci pobjegli. Bio je tada u Prvoj proleterskoj brigadi.

Ibrahima, rođenog marta 1900.godine, ubili su četnici kod Mrkonjić Grada 10.oktobra 1944.godine. Dok je Ibrahim bio nekvalifikovani radnik, Faik je bio remenar, Kasim je radio kao krojač u Splitu, a Salko kao tapetar kod Raskana Suljića u Banjoj Luci.

Otac je bio mlinar i imao je svoj mlin na području Hiseta. Porodica je izdržavana od prihoda iz mlina. Majka je radila kao domaćica.

Tri razreda osnovne škole završio sam u Ruždiji, a bili su mi učitelji Vera Violić, Sveto Zarić i otac Veljke Djordjevića. Vjeronauku mi je predavao Hilmija Muftić.

Izučavanje zanata počelo je 1923.godine kod Šuhre Bakalbašića, čija se radnja nalazila u tzv. Ferhadijanskoj ulici, kod džamije Ferhadije. Kod njega sam radio dvije godine, a potom prešao kod Hamdije Zembe. Zembina radnja nalazila se do potoka Crkvene kraj apoteke Milana Radočaja. Kod njega sam i završio zanat.

U međuvremenu pohađao sam šegrtsku školu čim je osnovana 1924.godine. Bila je to večernja škola smještena u zgradi Ruždije u današnjoj ulici Ive Mažara, na mjestu gdje se sada nalazi osmokatnica.

Nakon završetka ove večernje zanatske škole radio sam 1925.godine u brijačkoj radnji Mehića. Kada je Mehić

napustio Banju Luku i preselio se u Skopje 1926.godine, radnju je kupio i preuzeo poslove Mehmed Kifić. Radnja se nalazila u bivšoj ulici kraljice Marije, danas ulici Šoše Mažara, preko puta nekadašnjeg "Kasina". Ja sam nastavio da radim u brijačko-frizerskoj radnji novog vlasnika, odnosno Kifića.

Marta 1927.godine prešao sam da radim kod Hamdije Bećirbašića na tzv. Kastelovom ćošku. Međutim, kod njega sam radio svega tri mjeseca i zaposlio se kod Teše Blagojevića u Bojića Hanu. I tu nisam duže ostao; svega oko tri mjeseca, jer sam prešao kod Mustafe Osmančevića. Njegova radnja bila je u Gospodskoj ulici, u kući Steve Masleše. Kada je Stevo srušio kuću 1928.godine, Mustafa je od Vakufa dobio lokal preko puta kina Vlade Milanovića na mjestu gdje se danas nalazi Dom kulture. Vakuf je tu podigao zgradu sa 4 lokala: obučarska radnja Ivić Alekse i njegovog kompanjona Petkovića, kafana u vlasništvu Dušana (stražara u Crnoj kući) koju je vodio Dečo Karabaš i trgovačka agentura Ljube, čijeg se prezimena trenutno ne mogu sjetiti.

Četvrti lokal bila je brijačnica Osmančevića. Kod Mustafe sam radio do 1930.godine, kada sam prešao kod Salomona Levi-a, u današnjoj ulici Moše Pijađe, u istom lokal u gdje Malićeva danas ima ženski frizeraj. U ovom sam lokal u radio do 1936.godine kada sam otišao u vojsku.

Još dok sam bio mlad brijački radnik, neposredno po zaposlenju kod Omera Mehića 1925.godine, kada su me poslali u drogerijsku radnju Cisarža u Gospodskoj ulici da kupim neke kozmetičke proizvode, pred mene su izašli Veso Masleša i Mustafa Osmančević zajedno sa Softić Mustafom. Mustafa Osmančević je tada radio u brijačnici Dušana Djukića. Sva trojica su bila u toj radnji i pozvali su me da udjem. Prvi me je oslovio Mustafa Osmančević sa kojim sam se dobro poznao. Tada sam prvi puta upoznao Vesu. Mustafa je tada radio u trgovini majke Vese Masleše. Mustafa Osmančević mi je tada predložio da se upišem u sindikate. Iskreno da kažem, ja tada nisam ni znao šta su sindikati.

U to vrijeme u Banjoj Luci bila je zajednička podružnica brijačko-frizerskih i trgovačkih radnika. Odatle i uska veza u sindikalnom radu Softića i Osmančevića.

Oni su mi tada objasnili šta su to sindikati, kakva je njihova socijalna uloga i kakve ciljeve imaju. Odmah sam pristao da budem član i postao sam tako član sindikata.

Mustafa Osmančević je bio progresivnih političkih opredeljenja. Svojedobno je radio u Zagrebu i tamo bio povezan za sindikalni rad i radnički pokret. Godine 1925. on je bio blagajnik u podružnici brijačko-frizerskih i trgovačkih radnika, a Mustafa Softić je bio sekretar. Na isti način kao i Osmančević, i Mustafa Softić je bio napredan i društveno veoma angažovan, ali se kasnije odao alkoholu.

Masovno se išlo u Radnički dom i on je bio žiža društvenog rada fabričkih radnika i zanatlija. Češće sam išao u Dom i sve se više informisao o sindikalnom radu, ali nisam bio društveno aktivan izuzev plaćanja članarine.

Moj odlazak u brijačnicu Levi-a doveo je do prekretnice jer sam i na vlastitom primjeru imao prilike da se uvjerim šta znači eksploatacija i kako se ona očituje. U sindikalnom radu potpuno sam se aktivirao 1930. godine.

U tom vremenu došlo je do odvajanja trgovaca u samostalnu podružnicu, a ja sam, koliko se sjećam, 1933. godine izabran za blagajnika podružnice brijačko-frizerskih radnika. Predsjednik podružnice bio je Munib Čerimić, a članovi, koliko se mogu sjetiti, Muftić Aziz, Ivka Fazlić, Munib Ladjarević, Refik Muftić, Ejub Dedić, Zijad Kušmić, Nikola Čičić, Teofik Maglajlić, Medo Mešinović i Uroš Malogajski.

Najaktivniji u sindikalnom radu bili su: Munib Čerimić, Zijad Kušmić, Aziz Muftić, Refik Muftić, Medo Mešinović, Ejub Dedić. Uroš Malogajski ranije je bio veoma aktivan u sindikalnom radu, ali je postao sasvim drugačiji kada je zajednički sa Munibom Čerimićem otvorio samostalni brijačko-frizerski salon. Radnja je bila smještena između Hrvatske štedionice i gostionice Popovića, na mjestu gdje je poslije rata podinuta zgrada nazvana Titanik. Kasnije su se kompanjoni Čerimić i Malogajski razdvojili. Malogajski je otvorio vlastitu radnju u haustoru kod Bate, tamo gdje danas njegova supruga Lucija drži salon za žene.

U odboru sindikalne podružnice bio je i Adem Troško, nazvan Tročki. Bio je aktivan u sindikalnom radu. Obavješten sam da se sada nalazi u Zagrebu i da posjeduje salon u Maksi-

mirskoj ulici. On zna dosta o radničkom pokretu u Banjoj Luci, a naročito sindikalnom radu.

Predsjednik podružnice brijačko-frizerskih radnika postao sam 1934. godine. Na toj dužnosti ostao sam sve do odlaska u vojsku aprila 1936. godine. U međuvremenu bio sam i član Mjesnog međustrukovnog odbora URS-ovih sindikata.

U sindikalnom radu usko sam suradjivao sa Muhamedom Kazazom i Idrizom Maslom.

Godine 1935. ili 1936. godine bio sam delegat na plenarnoj sjednici brijačko-frizerskih radnika Jugoslavije u Zagrebu, održanoj u Domu sindikata. Ova plenarna sjednica ili skupština trajala je tri dana. Ja sam bio jedini delegat iz Banje Luke. Za odlazak sam se morao pripremiti u političkom smislu. Konkretne zadatke dao mi je Muhamed Kazaz, a i napisani tekst govora koji ću pročitati.

Kada se u retrospektivi podsjećam na ovu sjednicu nosim utisak da su na sjednici bili pretežno komunisti. Takav je bio ton sjednice, izlaganja delegata i sadržaj razgovora koji su bili vodjeni u pauzama, kao i prije i poslije sjednice. Mene su izabrali za delegata ne linijom podružnice, nego linijom Partije. Znam da sam izvještaj dosta iscrpan izneo Muhamedu Kazazu u obliku informacije, a u skraćenoj verziji i ublažen Odboru podružnice brijačko-frizerskih radnika. Bilo je to moje prvo veće političko krštenje.

U druženju sa komunistima proširivali su se moji idejni horizonti. Postepeno sam se uključivao u politički život. Jednog dana početkom 1936. godine prišao mi je Idriz Maslo i rekao: "Ti večeras u 6 sati budi kod Berze rada. Najći će jedan drug sa novinama u džepu (primjedba: ne sećam se kojem?). Ti mu pristupi. On će te pitati kuda si pošao. Ti ćeš ga tada upitati kakve to novine nosi u džepu. On će ti odgovoriti "Islamski svijet". Sa njim ćeš se povezati."

Otišao sam u zakazano vrijeme. Naišao je Ferid Hasanbašić. On je nosio novine u džepu. Premda sam ga od ranije poznavao, ipak sam ga upitao kakve to novine nosi u džepu. Tako smo se povezali. U međuvremenu je naišao i Elmas Sarajlić, zvani Juko. I njega je nešto pitao, možda nešto drugo.

Pošli smo zajedno sva trojica. Hasanbašić nas je tada obavjestio da smo obadvojica, Elmas i ja, primljeni za članove KPJ. Naglasio je da je rad konspirativan, da se zadaci

moraju izvršavati itd.

Drugi sastanak smo održali kod rebrovačkog mosta. Tako smo se sastajali na različitim mjestima jedno mjesec dana. Nakon jedno mjesec dana na jednom sastanku Ferid Hasanbašić nam je rekao da takvo sastajanje može policiji pasti u oči, jer gdje god se trojica sastaju policiji može biti sumnjivo i može pretpostaviti da se radi o partijskoj ćeliji. Često sastajanje trojke, pogotovo kada se radi o ljudima u koje režim politički sumnja, u uslovima budne policijske kontrole, bilo je i nesigurno i opasno. Slijedeći sastanak sekretar ćelije je zakazao u svojoj kući.

Kada smo došli na sastanak u Feridovu kuću zatekli smo Stojana Kovačevića i Ejuba Spahu. Tako je formirana partijska ćelija od 5 članova koja se, za razliku od partijskih ćelija u fabrikama, nazivala ulična grupa jer je u pravilu obrazovala na teritorijalnom principu i sastajala na ulici.

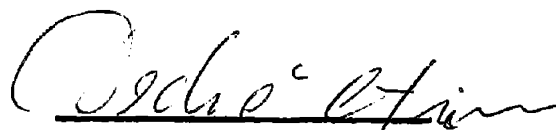
Poslije ovog sastanka Stojan-Stole Kovačević bio je sekretar. Stole je bio službenik u sudu, a Ejub Spaho krojački radnik. Uzgred rečeno, Ejub se poslije rata propio.

Ubrzo, odnosno u aprilu 1936. godine dobio sam poziv u vojsku. Prije samog odlaska, o čemu je partijska ćelija obavještena, održali smo sastanak u današnjoj aleji JNA. Na ovom sastanku dobio sam konkretni zadatak koji je ovako glasio: "Pošto u vojsci nema partijskih ćelija, treba da budeš samoinicijativan i da radiš i politički djeluješ, pronalaziš napredne ljude i da se s njima politički povezuješ."

Otišao sam u vozarski eskadron u Sarajevu. Ova neboračka četa u kojoj sam bio bila je smještena u kasarni kralja Aleksandra. Međutim, već poslije 3-4 dana po mom dolasku u vojsku pozvao me je komandir vozarskog eskadrona, konjički kapetan Pavlović. Kada sam ušao i vojnički pozdravio, kapetan mi je rekao da sjednem. Inače oficiri uobičajaju da ostavljaju vojnike da stoje.

Tada mi je kapetan Pavlović rekao: "Znaš li zbog čega sam te pozvao?" Odgovorio sam negativno.

(Prekid)

(Asim Dedić)

16. jula 1974. godine
Banja Luka

(Nastavak I.)

Zatim mi je rekao da se protivi prapísima da mi to kaže, ali da je iz uprave policije u Banjoj Luci došlo obavještenje da sam komunista: "Ti si osumnjičen kao komunista i u vojsci ne smeš ništa pokušavati jer te noć može progutati. Zato pamet u glavu i budi oprezan!"

Bio sam iznenadjen. Stvari su se nepovoljno po mene odvijale. Znao sam da ću zbog političkog rada doći pod udar vojnog suda. Morao sam da budem oprezan.

Međutim, sa ovim se problemi nisu završili jer sam u međuvremenu dobio jednu dopisnu kartu na moju adresu. Iz Banje Luke je pisala Regina Matkovski, koja je zajedno sa mnom radila u brijačko-frizerskoj radnji Levi-a. Bila je totalno neoprezna kada je na dopisnici napisala da su u Banjoj Luci održane demonstracije i da je "jugo-fašistička vojska rastjerala demonstrante!" Postupila je veoma glupo jer je mogla znati da je svakom bilo dostupno da pročita tekst. Ponajviše je glupo postupljeno kada je takva dopisnica poslana na vojničku adresu. Dopisnicu je uzela vojna komanda tako da je ja nisam ni dobio. Ovaj tekst je bio dovoljan da dodjem pred vojnog isljednika. Protiv mene se vodio istražni postupak i ja sam za to vrijeme od oko dva mjeseca ležao u zatvoru. Zahvaljujući razumjevanju isljednika i predusretljivosti kapetana Pavlovića nisam bio izveden pred vojni sud. Iz zatvora su me pustili jer su smatrali da će to biti dovoljna škola i upozorenje da se u takvoj situaciji ne smem baviti političkim radom.

Poslije izlaska iz zatvora radio sam na svom zanatu u pukovskoj brijačnici. Tada sam se upoznao sa Vukmanom Krušćićem i Filipom-Fićom Bajkovićem. Oni su bili pravници i po kazni su kao komunisti služili u trupi. Povezali smo se i zajedno izlazili u grad, gdje smo se nalazili sa Avdom Djumrukčićem i jednim radnikom iz Fabrike duvana (koji je poslije rata postao direktor ove fabrike, ali se njegovog imena ne sjećam). Za Vukmana Krušćića sam čuo da je bio komesar Pete crnogorske brigade i da je poginuo oko Glamoča ili Livna. Filip Bajković je bio načelnik Personalne uprave UDB-e za Jugoslaviju i član Izvršnog vijeća Crne Gore.

Kako sam dobio nadimak "Štruca"? Objasniću! Obolio sam 1931/1932. godine od upale podrebrice, što je ostavilo tra-

gove bronhijalnog karaktera. Preporučio mi je ljekar Midžić da jedem ražov hljeb. Za doručak i večeru kupovao sam po pola vekne (štruca) dnevno, a subotom cijelu veknu da bih je imao i za nedelju. Sa štrucom u rukama pošao sam u lokal Sime Jandrića, koji je držao gostionicu u kući Steve Čelika, tamo gdje je danas gostionica "Aleksinac". Simo Jandrić je bio Dalmatinac, po svoj prilici iz Splita, i veoma napredan. U njegovom lokalu okupljali su se komunisti i simpatizeri Partije. Za mnoge je znao da su članovi Partije. On nije bio član KPJ, ali se osjećalo da je simpatizer.

Nakon što smo popili po čašu vina ili špricera spremili smo se da podjemo kućama. Ja sam zamolio Jandrića da mi doda štrucu koju sam mu dao da je skloni u šank. Kada je čuo da tražim štrucu, Muhamed Kazaz je rekao: "E, sad ćemo još ostati. Poješćemo štrucu i popiti još po jedno vino! Od sada Asim neće biti Asim već "Štruca". Tako sam dobio nadimak koji mi je Kazaz dao. No, nisam bio sam koji je imao nadimak. Tako je u intimnom drugarskom krugu Muhamed Kazaz bio "Staklenjak" (zbog konstrukcije nogu i načina hoda). Josip Rolih je imao nadimak "Šoz" itd. U oslovljavanju se češće koristio nadimak nego ime.

Iz vojske sam izašao u oktobru 1937. godine. Radi zaposlenja javio sam se svom bivšem gazdi Levi-ju. Levi mi je predložio da odem u Jajce i preuzmem dužnost poslovođe njegove brijačnice u Jajcu. Predložio mi je da je od njega uzmem u zakup. Ne razmišljajući mnogo prihvatio sam ovaj prijedlog, zbog čega sam se kasnije kajao. Radio sam u Jajcu i nedeljom dolazio kući u Banju Luku. Medjutim, Levi me je zakupom toliko obavezao, a poslovi su jako slabo išli, da sam kasnije morao prodati kuću da bih dugove vratio.

Sa Levi-jem sam se posvajao i vratio u Banju Luku. Budući da kao "crveni" nisam mogao naći posla u Banjoj Luci, jer su privatnici odbijali da me prime, a oni koji su to htjeli imali su već dosta brijačkih pomoćnika, sa Elmasom Sarajlićem-Jukom sam se dogovorio da zajedno otvorimo brijačku radnju. Zajednički smo otvorili brijačko-frizersku radnju u kući Steve Masleše, strica Vese Masleše, u G_ospodskpj ulici, u haustoru gdje je danas prodavnica "Sport".

Stevo Masleša je upravo dovršavao zgradu u Gospodskoj ulici. Predusretljivo me je primio jer je već znao da sam dobar poznanik Vese. Stevo je saslušao moje probleme i na kraju rekao: "Ti ćeš raditi tri mjeseca i nećeš ništa plaćati dok se posao ne uvede!". Bila je to izuzetna predusretljivost i duboko razumjevanje za tadašnje moje probleme.

Bilo je to u ljeto 1939. godine. Elmas-Juko je bio moj kompanjon svega oko 6 mjeseci jer se on izdvojio i otvorio samostalnu brijačku radnju u Gornjem Šeheru.

U toj radnji u Gospodskoj ulici brijali su se banjalučki komunisti (Djuro Pucar-Stari, Idriz Maslo, Smajo Fazlić, Muhamed Kazaz, Ivica i Šoša Mažar i drugi). Oni su dolazili i zbog brijačko-frizerskih usluga i zbog razgovora. Kao brijačko-frizerski radnici u radnji su radili: Regina Matkovski, Marica Radišić (simpatizer Partije), Međo Mešinović i Nazim Gušić.

Negdje u zimu iste godine oženio sam se sa frizerkom Vahdetom Halepović iz Dervente. Živjeli smo u braku svega dva mjeseca. Ona je bila protiv toga da nam komunisti dolaze u kuću. U svadji koja će usloviti razgod braka Vahdeta mi je preteći rekla: "Tebi samo komunisti dolaze. Ti ćeš za to platiti!" Njen je otac inače bio vezan za policiju u Derventi. Plašio sam se da u ljutnji ne izbrblja nešto o mojim političkim predeljenjima. Otišao sam kadiji Maglajliću i otvoreno mu rekao kakva je situacija u mom porodičnom životu i kakve posljedice mogu nastati ukoliko i dalje ostanemo u braku. Kadija je pokazao potpuno razumjevanje i njegovim posredstvom brak je raskinut. Da smo ostali i dalje u braku možda bi ona i ostvarila svoje pretnje. Porodično vaspitanje na nju je uticalo, a naročito na njene predstave o komunistima.

Kada sam se vratio iz vojske nisam se povezao sa partijskom organizacijom, ali ne mojom krivnjom. Kada sam se vratio i sastao sa Jukom upitao sam ga da li ima sastanaka. On mi je odgovorio da ni on ne ide na sastanke i da ga ne pozivaju.

Obojica smo, dakle, bili odvojeni od partijskog rada. Zbog slabog zdravlja Juko nije služio vojsku. Za vrijeme mog služenja u vojsci, u vrijeme rasčišćavanja sa frakcijama u Banjoj Luci, Juko je bio, kako se to kaže, "zaobidjen". Svi oni koji su se usko družili sa Idrizom Maslom, što sam kasnije ustanovio, bili su partijski zaobidjeni, odnosno nisu izbačeni iz Partije, ali na partijske sastanke nisu pozivani. Jednostavno,

njima nisu povjeravani partijski zadaci. Na takav način bili su odstranjivani. Tako je bio zaobidjen i Ejub Spaho.

Iako sam se družio sa Idrizom Maslom, mislim da ne bih bio "zaobidjen" da sam ostao u Banjoj Luci. Na ovo je uticalo moje odsustvovanje za vrijeme služenja u vojsci, a potom i odsustvovanje zbog rada u Jajcu. S tim toga, bio je to period stabiliziranja rada partijskih ćelija u vrijeme kada su još bili svježiji tragovi frakcijskih konfrontacija.

Budući da sam imao svoju brijačku radnju, nisam mogao ni da budem član sindikata, ali nisam prestajao da posjećujem Radnički dom.

Moj politički rad je zamro, ali nije potpuno prestao. Naime, obavio sam jedan zadatak političke prirode. Negdje u novembru 1938. godine, kada sam iz Jajca posjetio kuću, došli su mi u posjetu Ivica Mažar i Kasim Hadžić. Kasim mi je tom prilikom rekao otprilike ovo: "Ti si sada u Jajcu. To nam je dobro došlo. U Jajcu uopšte nema URS-ovih sindikata. Tamo su samo JUGORAS i HRS (Hrvat. radnički savez). Treba formirati i u Jajcu URS-ove sindikate. Treba da se povežeš sa Jusufom Filipovićem koji će pronaći ljude na koje se možete osloniti."

O svemu tome smo razgovarali. Ivica mi je na kraju rekao da će mi sutra na autobusnoj stanici dati materijal koji treba da ponesem u Jajce. Naglasio je da ovaj posao zajednički obavimo Jusuf i ja i da moj posao predajom materijala nije završen. Sutradan izjutra, u ponedjeljak, došao je Ivica Mažar sam na stanicu i predao mi paketić. U paketu su se nalazili sindikalni letci, odnosno legalni sindikalni materijal.

U Jajcu sam se sastao sa Esadom Ademovićem, stolar-skim radnikom i simpatizerom KPJ. Koliko mi je poznato, u Jajcu tada nije bilo partijske organizacije. Najmili smo fijaker i zajedno se odvezli u Jezero, gdje je stanovao Jusuf Filipović. Objasnili smo mu razloge našeg dolaska i Jusuf je tada pozvao kovača Šaćira Maslu. Zajednički smo pročitali tekst letka i dogovorili se kako će se sve to organizirati.

Ne znam ko je to predložio, ali su bili saglasni da se preko Muje Djube, brijača u Jajcu, sve to organizira. Jusuf, Esad i ja objasnili smo sve Djubi i on je uzeo na sebe zadatak da podjeli letke. Letci su podjeljeni i za jedno 15 dana bila je sazvana osnivačka skupština za obrazovanje URS-ovih sindikata. Održana je u decembru 1938. godine, ali na njoj nisam

prisustvovao. Znam da je u rukovodstvo izabran Franjo Rajić. Podružnica URS-ovih sindikata u Jajcu uključivala je industrijske radnike fabrike. Kao delegat URS-ovih sindikata iz Banje Luke prisustvovao je Kasim Hadžić, koga sam obavjestio o obavljenom poslu i danu održavanja skupštine.

Bio sam i dalje član "Pelagića". Bio sam u recitatorskoj sekciji, a 1935. godine bio sam u Upravnom odboru zamjenik blagajnika.

Sjećam se izleta "Prijetelja prirode" u Mišin Hanu, Trapistima, Trišnjiku (brdašce kod Starčevice), Presnači itd. Od svih je najznačajniji bio onaj u Mišin Hanu. Koliko se sjećam, bilo je to 1935. godine. Putovali smo vozom. Nosili smo i kazan za kuvanje hrane. Bili su tu i članovi KAB-a. Sjećam se da su na tom izletu bili: Rade Ličina, Ranko Šipka, Ivica Mažar, Smilja Macura, Jela Miketa, Mirko Višnjčić, Veljko Djordjević i drugi. U toku putovanja stavio je na prozor vagona crvenu maramu da se leprša krojač koji je radio kod Mihela u Banjoj Luci, a došao je iz Zagreba. Maramu smo skinuli jer smo pretpostavljali i znali da nas može to stajati neželjene žandarmerijske intervencije. Marama se mogla tretirati kao crvena zastava sa posljedicama koje su se mogle pretpostaviti.

Iz voza smo izašli u Mišin Hanu. Okupili su se seljaci u velikom broju. Nas je bilo nešto oko 50. Znali smo da tamo ima veliki uticaj križarska organizacija. Održano je nekoliko govora. Veljko je, koliko se sjećam, govorio o političkoj situaciji, zajedničkim interesima radnika i seljaka itsl. I ja sam tom prilikom održao jedan kraći govor o kulacima, trgovcima i zelenašima i njihovoj praksi pljačkanja seljaka. Poslije toga mi se Veljko Djordjević često smijao jer sam onako debeljuškast, po izgledu dobro hranjen, govorio o teškom životu na selu itsl.

Kada smo se uveče vratili u Banju Luku, policija je već bila na željezničkoj stanici. Mi smo se iz voza razbježali prema stražnjoj strani željezničkog perona. Na samoj stanici su neki bili uhapšeni. Odvedeni su u policiju, koliko se sjećam: Ivica Mažar, Kasim Hadžić, onaj krojač koji je radio kod Mihela, a i neki drugi. O onome što je bilo prilikom izleta u Mišin Hanu policija je dobila obavještenje od policijskih doušnika.

Lično nisam bio na prvomajskom izletu u Trapistima kada je došlo do sukoba sa policijom. Na jednom izletu u Trapistima, u organizaciji "Prijetelja prirode" sve je proteklo u redu.

U aprilu 1940. godine pozvan sam u rezervu. Služio sam u protivtenkovskom divizionu u Trapistima, a bili smo smješteni u samostanskoj zgradi. Komandant divizona bio je major Jović.

Kada sam se jednom prilikom u toku vojne vježbe napio zapjevao sam pjesmu "Crven je Istok i Zapad". Dežurni oficir, potporučnik Bulbuk Ratko(?), za koga sam čuo da je danas potpukovnik u JNA, naredio mi je da se sutra zbog te pjesme javim na raport. Sutra sam se javio na raport, ali sam tvrdio da sam pjevao pjesmu "Crven fesić mamó". Bulbuk me je odveo na raport kod komandanta divizona rekavši da sam pjevao pjesmu "Crven je Istok i Zapad". Očito je bilo da moja izjava i potporučnikova tvrdnja nisu bile saglasne. Major Jović je tada rekao potporučniku Bulbuku da izađe.

Čim je Bulbuk izašao, major mi je rekao da sjednem. Upitao me je šta sam po zanimanju. Objasnio sam mu sve što me je pitao, ali sam i dalje ostao pri tvrdnji da sam pjevao pjesmu "Crven fesić mamó".

Tada je major Jović stavio primjedbu: "Dobro je da si pred potporučnikom tako rekao. Neka si pjevao "Crven je Istok i Zapad" i nek znaš da će uskoro biti Crven i Istok i Zapad." Bio sam iznenadjen. Kada smo se zbližili bilo mi je tek onda jasno zbog čega je ovako postupio.

Rekao mi je da donesem brijački aparat. Donio sam pribor. Obrijao sam i ošišao majora. Za ove male frizerske usluge platio mi je više nego što bi platio u gradu. Insistirao je da uzmem novac. Kasnije sam išao njegovoj kući da mu šišam djecu. Stanovao je u tzv. biskupovoj palati, na kraju današnje ulice Moše Pijade, neposredno uz automehaničarsku radnju koju danas drži Djovani. Zbližili smo se. Više puta smo iskreno razgovarali. On mi je tada u povjerenju govorio da će uskoro doći do rata i da će u tom ratu učestvovati i sovjetska Rusija i da će ona u tom ratu pobjediti.

Za ovog majora više nikada nisam čuo. Bio je srednjeg rasta, debeljuškast, proćelav, crven u licu, kose više smeđe boje. Kao čovjek bio je neposredan, taktičan.

U Trapistima sam tada slučajno upoznao čovjeka koji je pripadao redovnicima, brata Škrobo Stanka. Slučajno sam na njega naišao kada je bio u šumi sa šnajdericom Ankićom. Kao brat-Trapiston je bio zadužen da vodi brigu o zimskoj bašti.

Ovaj slučaj sa bratom Škrobo Stankom pominjem jer je vezan za kasnije događaje.

Kada sam bio opunomoćenik OZN-e u Prnjavoru, od maja 1944. do januara 1945. godine (kada sam premješten u XV krajišku brigadu) sa Stankom sam uspostavio vezu i u nekoliko navrata preko njega dobivao neke informacije iz Banje Luke. Nisu to bile neke značajnije informacije, informacije šireg obima i značaja, ali su ipak vrijedne pomena. Sam čin da je prikupljao informacije ima svoj značaj.

Prilikom mog dolaska u Banja Luku odmah sam otišao u Trapiste da se s njim vidim. Avdo Džumrukčić je tada bio direktor elektrane u Trapistima. Sastali smo se Avdo, Stanko i ja. Avdo i ja smo ga ubjedili da napusti samostan i uključi se u svjetovni život. On je na to pristao. Obezbjedjena mu je bila kuća i 60 dunuma zemlje. Oženio se i u braku stekao dva sina. Bio je vjernik, ali pošten i dobar čovjek.

Stanko Škrobo davao je u toku rata obavještenja Iliji Lipovcu o svemu onome što je mogao doznati o vojnoj ili političkoj situaciji na području Trapista i uopšte Banje Luke. Ta njegova aktivnost nije bila bez značaja i stoga smatram da je korisno da se evidentira. Čak i da nije ništa radio, sama činjenica da se u samostanu nalazi čovjek na koga su se partizani mogli obratiti i u koga su se mogli pouzdati mnogo je značila.

(P r e k i d)

18. jula 1974. godine
Banja Luka

(Asim Dedić)

(Nastavak II.)

Za društveni i politički rad u Banjoj Luci poseban značaj imala je aktivnost "Seljačkog kola" u kome je KPJ uspjela da stekne dominirajuće pozicije. Tako se kroz "Seljačko kolo" u legaliziranoj formi odvijala partijska politička aktivnost. Uključenje u rad "Seljačkog kola" imalo je za cilj ostvarivanje uticaja KPJ na selo.

U okvirima "Seljačkog kola" bili su oni isti aktivisti koji su bili i u "Pelagiću" i u KAB-u.

Sjećam se nastupa u Jošavci i Kukuljama 1939. godine. Sjećam se da je bila još zima i da smo išli autobusom. Ne bih se mogao sjetiti programa, ali znam da se nastupilo sa dramskom, recitatorskim i muzičkim tačkama. Sjećam se i recitala koji su pripremili i izvodili članovi "Pelagića". Na ovim gostovanjima su bili Ivica Mažar, Rade Ličina, Šoša Mažar, Ranko Šipka i drugi.

Na gostovanju u Jošavci upoznao sam Radu Radića, koji je bio u opoziciji prema režimu i saradjivao na odredjen način sa organizacijama radničkog pokreta u Banjoj Luci. Koliko sam čuo, bio je član ili simpatizer Partije.

Na priredbama i gostovanjima "Seljačkog kola", kada je nastupala dramska sekcija, ja sam vršio friziranje i maskiranje glumaca. Inače, bila je praksa da se sa tačkama sa kojima se nastupalo u Radničkom domu ide i na selo pod firmom nastupa "Seljačkog kola".

U vrijeme čehoslovačke krize došlo je do demonstracija u Banjoj Luci. Velika grupa radnika krenula je od Radničkog doma i sastala se u glavnoj ulici, pred današnjom gostionom "Kozara", sa studentima i srednjoškolcima članovima KAB-a, a i drugim patriotski nastrojenim građanima. Sa balkona kafane "Kozara", kako se danas zove, Muhamed Kazaz je održao veoma borben govora. Demonstrirajući i uzvikujući parole krenuli smo u pravcu džamije Ferhadije. Produžili smo put prema bivšoj opštini kraj mosta na Vrbasu, gdje nas je policija rastjerala. Uzvikivali smo antifašističke parole i pjevali pjesmu: " Gdje su švapski ti hirovi kada dodje pan Sirovi?!".

Ponovo sam mobilisan u martu 1941. godine. Sjećam se jednog sastanka koji je održao Kasim Hadžić sa nama koji smo

dobili poziv u rezervu. Mislim da smo bili nas trojica ili četvorica. Ne bih se mogao sketiti ko je sve tu bio prisutan. Kasim nam je tada rekao da KPJ ima stav da u slučaju rata komunisti moraju braniti domovinu. Naglasio je da do rata svakog časa može doći i da moramo biti spremni da se fašistima suprotstavimo na vojnom polju. Ovaj je sastanak održan u Radničkom domu.

Kao vojnik rezervista bio sam raspoređen u jednu transportnu jedinicu-komoru, koja je bila smještena jednim dijelom u Kastelu. Pred sam kraj marta 1941. godine naredjen je pokret u pravcu Klačnica. Zaustavili smo se na dijelu puta iza Klačnica u pravcu Slatine. Tu smo se ulogorili. Na dan 5. aprila naredjen je marš prema Hrvaćanima. Tamo smo došli i zanoćili. Izjutra je dobiveno naredjenje da se vratimo. Ni pojma nismo imali da je izbio rat, odnosno da nas je Njemačka napala. Sve se od nas krilo. U noći 6. aprila 1941. godine krenuli smo nazad i ponovo došli na mjesto našeg ranijeg logorovanja.

Sutradan, 7. aprila 1941. godine, mitraljirala su nas tri njemačka aviona. Jedan vojnik je poginuo, a dvojica su bila ranjena. Ti su avioni napali Banju Luku, a pri povrtaku su mitraljirali i naš logor. Iako nismo bili obavješteni na zvaničan način, znali smo da je došlo do rata.

Kada je pala noć, pošli smo u maršu prema Banjoj Luci. Pravac kretanja je bio, kako smo čuli, Banja Luka-Kotor Varoš-Teslić-Doboj. U samu zoru 8. aprila prolazili smo u marševskoj koloni kroz Banju Luku. U Bojića-hanu primjetio me je u koloni policajac Asim Zembo. Pozvao me je i u povjerenju rekao: "Ajde kući. Njemci su već u Zagrebu, a za dva dana biće i u Banjoj Luci. Bilo bi ludo da pogineš."

Nisam poslušao Zembu. Iako smo se poznavali nisam znao da li je ovo bila provokacija ili je bila istina. Bio sam vojnik i odlučio sam da ostanem. Na um mi je tada palo i ono što je prije mog odlaska u rezervu rekao Kasim Hadžić.

Kada je već dobro svanulo stigli smo u selo Vrbanju. Tamo smo predani. Tog dana bio je bombardovan "Vrbas" logor u Banjoj Luci i bio oboren jedan njemački avion.

U noći smo produžili put prema Kotor Varoši. Usput, gdje god smo se u toku marša odmarali, pojedini vojnici su nas napuštali. Jednostavno su nestajali, nije ih bilo kada smo kre-

tali. Ostavljali su kola sa municijom i hranom i tegljeću stoku. Kolona u maršu bila je duga nekoliko kilometara, ali se kasnije sve više smanjivala jer su oni koji su odlazili usput odvozili i kola i stoku. Kada smo u svanuće došli u Kotor Varoš, kolona se smanjila na jedva jednu trećinu od prvobitne dužine. Takve su se pojave mogle spriječiti, ali komanda nije bila energična i nije ništa u tom pravcu preduzimala.

U Kotor Varoši došao je do mene neki Mato, koga sam ranije upoznao kao jednog od mjesnih vodja organizacije HSS, i rekao: "Jesi li lid? Evo već ustaša. Sve je gotovo. Jugoslavija se raspala. Hrvatska država već je formirana. Najbolje će za tebe biti da ideš kući!"

Nije me mogao pokolebati. Ovakvi slučajevi djelovanja na vojnike bili su veoma česti. Sve je to bilo djelo neprijateljske propagande i oblik aktivnosti pete kolone. I oficiri su to znali, ali nisu ništa konkretno preduzimali da spriječe ovakve kontakte i aktivnosti.

Produžili smo marš prema planini Borja. Tamo smo na cesti u podnožju planine Borja predanili. Već je došlo do opšteg rasula. Ne samo pojedinci, već i čitave grupe napuštale su jedinicu. Odlazili su sa oružjem ili bez oružja, sami ili sa kolima. Oficiri su sve to gledali. Došlo je do anarhije.

Pristupio sam tada svom komandiru čete, rezervnom poručniku, i upitao šta da radim u ovakvoj situaciji? Medjutim, i on je bio zahvaćen ovakvom klimom. Dao mi je odgovor koji nisam očekivao: "Ja imam vojničkih para. Otići ćemo zajedno u Doboju i kupiti civilna odijela. Sa civilnim odjelima uspješemo se probiti i doći kući."

Njegov prijedlog nisam prihvatio. Budući da su u istoj komori bili banjalučki obučari Ejub Galešić i Adem Grahovac, sa njima sam se tada dogovorio da zajedno krenemo prema Banja Luci. Dogovorili smo se da krenemo uveče jer preko dana kretanje nije bilo sigurno. Uveče smo krenuli. Ejub i Adem ostavili su svoje oružje, a ja sam ponio pušku sa 60 metaka. Na jedno desetak kilometara od tog mjesta na putu prema Kotor Varoši svratili smo u jednu kuću u selu Dabovci da se odmorimo. Smjestili smo se na spavanje u jednoj štali.

U toku noći čuli smo da prolazi neka vojna kolona sa topovima. Bila je to neka jedinica jugoslovenske vojske koja se također kretala prema Tesliću. U koloni su se čuli i

neki ženski glasovi. Ostali smo u štali i nismo se javljali!

Izjutra smo sišli dolje na cestu. Naišla je još jedna vojna kolona u maršu sa topovima. Zstali smo i posmatrali. U koloni je bila i jedna žena sa oružjem, vojničkom kapom i kokardom. Upitao sam je šta će ona u koloni? Odgovorila mi je: "Mi smo sada svi četnici. Svi pošteni ljudi treba da budu u četnicima." Nas su upitali kuda mi idemo. Mi smo odgovorili da nigdje ne idemo i da je naša jedinica smještena tu u blizini, malo dalje prema brdu. Povjerovali su našoj laži. Ova kolona produžavala je svoj marš, a mi smo nastavili put prema Kotor Varoši, odnosno Banjoj Luci.

Bili smo oprezni. Nismo smjeli da se krećemo glavnom cestom, već samo seoskim putevima i stazama. U selu Mehovcima svratili smo u trgovinu Omera i njegovog sina Idriza Vehabovića. Tu smo ručali i poslije ručka odmah krenuli preko Javorana u pravcu Banje Luke. Na jednom brdu dočeka nas je jedan stariji seljak i jedan vojnik sa oficirskim činovima stare jugoslovenske vojske. Iz daljine su nas primjetili i tako postavili da su nas dočekali. Uniformisani oficir bio je već duže vremena neobrijan. Tražili su od nas obavještenje o pravcu i svrsi našeg kretanja. Bili smo iznenađeni ovim susretom. Neobrijani oficir bio je Iazo Tešanović. U ime sve trojice odgovorio sam da smo se od jedinice izgubili i da idemo za njom u pravcu Jajca, a da se cestom ne možemo kretati jer se plašimo da Njemcima ne bi pali u ruke.

Nisu nam mnogo vjerovali. Vidjelo se da sumnjaju. Sve dok su mogli posmatrali su naše kretanje. Dok smo bili u njihovom vidokrugu kretali smo se u pravcu Jajca, a kada smo bili uvjereni da nas više ne mogu vidjeti skrenuli smo prema Banjoj Luci. Tek uveče sišli smo preko Bakinog Dola u Sitare. Bilo je već oko 22 časa.

Pošto mi je Muharem Šamlić bio dalji rođjak, svatio sam u njegovu kuću. Iako je on umro, nismo prekidali veze sa njegovom ženom Ankom i djecom. Kćerka Muharema i Anke Šamlić, Hatidža, bila je žena Idriza Masle. Anka je već tada bila starija žena. Lijepo nas je dočekala.

Bio sam iznenađen da je njena kuća bila puna hrane. Sanduci šećera i vreće brašna, kafe, soli, riže i sl. ispunili su kuću. Bio sam znatiželjan. Anka mi je odgovorila: "Evo, vidiš, moj Asime, dodje švabo - dodje babo!" Odgovorio sam joj:

" E,moja tetka,nije to istina.Nama će Švabo zagorčati život!" Ona,jadnica,nije bila svjesna činjenice da je to sve njen sin napljačkao stupajući prvih dana u ustaše.Njen sin Salko odmah je prvih dana stupio u ustaše ne iz političkih razloga, već iz komercijalnih.Majka nije znala kako joj je sin do svega toga došao.Njena razmišljanja nisu sezala dalje od onoga što joj je bilo predložljivo: prije rata jedva su sastavljali kraj sa krajem,bili su gladni više nego siti,a sada raspolažu sa pravim bogatstvom hrane.Sa Njemcima je došla sitost,bolja mogućnost za ishranu.Dakle,Njemci su kao "babo" donijeli hranu u njihovu kuću.

Inače je cijela ova porodica bila partizanska izuzev Salke,koji je bio ubijen 1942.godine.Kao što je poznato,u partizanima su bili Hatidža Maslo i njen brat Munib Šamlić - Šina,koji danas radi kao rukovodilac kampa u Novoselji.

Popili smo kod Anke kafu i odmorili se.Ejub i Adem otišli su svojim kućama,a ja sam poslao Muniba-Šinu da javi mojima da sam došao i da po mene u čamcu dodje moj brat Faik.Ubrzo je došao Faik i ja sam se u toku noći prebacio na drugu stranu Vrbasa.Tada smo stanovali u ulici Imamovića (danas Alije Alijagića),u kući Smaje Turčinhodžića.

Nakon nekoliko dana izašao je ustaški proglas da svi oni koji imaju vojničku opremu predaju vlastima pod pretnjom veoma oštire kazne.Ja,medjutim,nisam želio da predam uniformu i oružje,već sam sve to sakrio u kući.Prije toga sam se posavjetovao sa Kasimom Hadžićem i još nekim drugovima u koje sam imao povjerenje.Kasim mi je doslovno rekao da oružje ne predajem jer će možda biti potrebno.Upotrebio je riječ "možda".Tako sam i postupio skrivajući oružje.

Počeo sam normalno raditi u svojoj radnji.Dolazile su mi i stare mušterije,a i Njemci i ustaše.Jednom je sa fesom na glavi došao i Djuro Pucar.Došao je i jedan domobranski oficir na brijanje.Bio je to Kosta Nadž.Doznao sam da je to Kosta Nadž tek kasnije u partizanima.Sjetio sam se da je samo jednom došao kod mene na brijanje i šišanje u uniformi domobranskog oficira.Tada je došao po partijskom zadatku u Banju Luku maskiran kao domobranski oficir.Možda je to moglo biti krajem maja ili početkom juna 1941.godine.Nisam siguran.

U mojoj radnji su tada radili Regina Matkowska i Nâzim Gušić, a šegrta su bili Matilda Altarac-Maza i Asima Bukić.

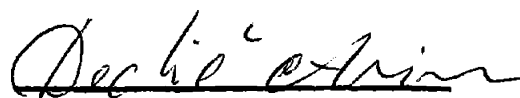
Jednog dana, 28. juna 1941. godine, iz nekih privatnih razloga sasvim slučajno otišao sam do poslovnice trgovačke radnje "Peko" Mate Delalića, koja se nalazila u Gospodskoj ulici na ulazu u haustor gdje se nalazila moja brijačko-frizerska radnja. Slučajno sam došao jer sam na sebi imao bijeli frizerski mantil. U jednom trenutku primjetio sam da su se pred haustorom zaustavila policijska kola, iz kojih su izašli agent Ibrahim Kolonić i neki Dragec, agent iz Zagreba dodjeljen banjalučkom redarstvu, a specijaliziran za komuniste. Čuo sam kako kroz hodnik idu u moju radnju. Rekao sam Mati: "Evo idu da mene traže!".

Znao sam razloge njihovog dolaska. Došli su da me uhapsu. Ostao sam prikriven u trgovačkoj radnji. Već sam ranije svojim u radnji rekao da ako me neko traži, a ja tu nisam prisutan, treba da kažu da ne znaju kuda sam otišao premda i znali. Bila je to mjera opreza. Vjerovao sam u svoje ljude da neće odati gdje se nalazim, a mogao sam im vjerovati jer sam ih poznavao.

Agenti su se u mojoj radnji zadržali. Minuti su sporo prolazili. Čekali su da dodjem. Poslije nekih desetak minuta isčekivanja ukrcali su se u automobil i otišli. Čekao sam da prođe 2-3 minuta da bih se osvjedočio da su sigurno otišli. Oprezno sam se iskrao i pošao prema svojoj radnji. Već u hodniku me je sačekala Matilda-Maza i rekla: "Šefe, tražili su Vas agenti!" Upitao sam je šta su mu rekli, a ona je odgovorila da su agentima objasnili da ne znaju gdje se nalazim i kada ću se vratiti.

Znao sam da više u Banjoj Luci ne mogu ostati. Morao sam bježati, ali kuda? Kući nisam mogao ići jer su me tu ili na putu agenti čekali. Morao sam se odlučiti.

23. jula 1974. godine
Banja Luka

(Asim Dedić)

(Nastavak III.-)

Mazi sam rekao: "Otidji i kupi mi 1 kilogram kruha i sira." Ona je otrčala. Kupila je kruh i sir, a iz svoje je kuće povrh toga donijela nekoliko vojničkih konzervi. Naslućivala je, očito, moje namjere. Sve je to spakovala i priključila brijački alat stavljajući sve u torbu. Rekao sam Mazi da javi mojoj kući da sam otputovao na neizvjesno vrijeme u Zagreb.

Sjeo sam na bicikl i otišao na rijeku Vrbanju, na mjestu gdje se danas nalazi Fabrika celuloze. Bilo je to oko 11 ili 12 časova 28. juna 1941. godine. Znao sam da me tamo niko neće tražiti. Ostao sam na kupanju do oko 17 časova i u međuvremenu razmišljao o pravcu daljeg kretanja. Obukao sam se i krenuo u selo Vrbanju i tamo svratio u kafanu kod Hašima na kafu. Hašim je već tada pristupio ustaškom pokretu, što mi je bilo poznato, ali nije bio opasan. Držao je brijačku radnju i kafanu. Obzirom da smo se poznavali, upitao me je: "Odkle ti sada ovdje?"

Odgovorio sam mu da sam došao na kupanje u Vrbanju i da sam slučajno svratio na kafu. Za njega je to bio dovoljno ubjedljiv odgovor.

Popio sam kafu i krenuo prema Rebrovcu u namjeri da idem u pravoslavna sela. Zašao sam u brdo i oko 19 časova zastao sam pred jednom kućom da bih upitao jednu stariju ženu koja je tu stajala da li taj put vodi za Ponir. Umjesto odgovora, znatiželjno me je upitala zašto ja treba da idem u Ponir? Odgovorio sam joj da treba da kupim drva.

Ona mi tada doslovno reče: "Ne bi ja rekla, gospodine da ti trebaš drva!" Upitao sam je da li je ona Srпкиnja, a ona je odgovorila da jeste i da joj je ime Jovanka.

Upitao sam je da li je ko još u toku današnjeg dana prolazio? Odgovorila je da je tuda prošla jedna žena i po dobivenom opisu zaključio sam da bi to mogla biti samo Vahida Maglajlić. Po opisu muškaraca zaključio sam da su u pravcu Ponira prošli Kasim Hadžić, Rade Ličina, Ivica i Drago Mažar. Bilo mi je već lakše.

Jovanka me pozvala u dvorište. Ušao sam i uveo bicikl. Ulivala je povjerenje. Ušao sam u kuću i tu sačekao dok

se smrkne. U razgovoru mi je rekla da će to veće biti održan zbor nekih mladića: "Sačekaj i ti, pa ću te tamo odvesti!" Ona je sama zaključila kakve su moje namjere.

Kada se već smrklo odvela me je na neku zaravan, nekih 800 metara od njene kuće, gdje se već okupilo nekih tridesetak mladića, od kojih su samo neki bili naoružani. Jovanka je jednom od mladića rekla: "Evo i ovaj oće sa vama da ide." Iz grupe mladića jedan me je prepoznao. Radio je u Vodovodu u Banjoj Luci. Čini mi se da je to bio Vaso Kukrika. Ubrzo zatim krenuli smo u koloni. Kad smo u koloni prošli kroz jednu šumu, taj se Vaso sa još dvojicom trojicom mladića odvojio i pošao u desno. Svoje izdvajanje objasnili su: "Idemo po one!" Moglo se zaključiti da su pošli po jednu drugu grupu da je dovedu.

Zašli smo u šumu. Jedan do mene u koloni mi je rekao: "Noćas ćemo položiti zakletvu za kralja i otadžbinu. Stupamo u četnike. Ko izda ne gine mu kugla u čelo!" Nisam smatrao za potrebno da mu odgovorim, a i ni da o tome uopšte razgovaram.

Iz šume smo izašli na jedan proplanak sa već izraslom pšenicom. Prešli smo preko te pšenice na jednu livadu. Na izvjesnoj daljini uočavala se masa ljudi i čuo govor. Kad smo se približili vidio sam da je bilo mnogo ljudi, čak i preko hiljadu. Kasim Hadžić držao je govor. Sjećam se dijelova govora koji sam čuo: da treba podići ustanak, objediniti patriotske snage, istjerati okupatore, i da ćemo se zajedno boriti sa našom braćom Rusima, čija će Crvena armija za 2-3 mjeseca poraziti naciste itsl. Govorilo je zaista vatreno i veoma, veoma optimistički.

Javili su da je došla još jedna grupa i da se u njoj nalazi jedan Banjalučanin. Kasim je upitao za ime. Ja sam se javio i Kasim me odmah pozvao da dodjem: "Štrunca, jesi li ti to?" Bila je tačno pomoć, jer sam u tom trenutku pogledao na sat. Na mjesecini smo se mogli raspoznavati.

Poslije održanog zbora Kasim Hadžić, Ivica Mažar, Rađe Ličina, Idriz Maslo i ja otišli smo do kuće Veljke Mladjenovića. Veljko nas je odveo do svoje kuće. Inače, bio je radnik u Tvornici duvana i stanovao je u Rebrovcu.

Za svaku sigurnost odlučeno je da se spava van kuće. Veljko je iz svoje kuće iznio deke, jorgane, gunjeve, sve ono što se moglo koristiti za spavanje. Smjestili smo se u šumi na udaljenosti od oko 100 metara od njegove kuće. Tu smo ostali 6-7 dana. Veljko je i dalje svaki dan išao na posao u Tvornicu duhana. Ne znam s kim je bio na vezi, ali nam je svaki dan donosio izvještaje o događajima u Banjoj Luci.

Druga grupa bila je kod šumara Ante Jakića(?) na Šehitlucima. Koliko mi je poznato, u toj su grupi bili Muhamed Kazaz, Drago i Šoša Mažar. U ovoj grupi nalazili su se Maga, Plivac (Muharem ili njegov stariji brat), neki komunisti iz Gornjeg Šehera i preko Vrbasa. Između ove dvije grupe postojala je kurirska veza. Ona je bila svakodnevna, kao i veza sa partijskom organizacijom u Bluci.

Vahida je bila 28. juna 1941. godine na Rebrovcu, ali mi nije poznato gdje je otišla. Gore je više nisam vidio. Možda je bila u nekoj od kuća, a možda se i vratila u Banju Luku. Iz konspirativnih razloga nismo se raspitivali gdje je ko, izuzev kada je to bilo neophodno.

Redovno smo pretresali političku situaciju, čitali i analizirali dnevnu štampu koju nam je redovno donosio Veljko Mladjenović. Ivica Mažar i Rade Ličina držali su neka kraća predavanja informativne prirode.

Za ishranu pojeli smo gotovo svu jagnjad Veljke Mladjenovića, a imao ih je desetak. Meso je nošeno i grupi na Šehitlucima.

Nalazili smo se u stanju iščekivanja. Čekale su se partijske direktive. Nalazili smo se u nekoj vrsti zbije- ga koji smo smatrali privremenim, iza koga je trebalo da slijedi organizovana politička i vojna akcija.

Budući da je Maza bila povjerljiv čovjek, zamolio sam Veljka Mladjenovića da ode u radnju i kaže Mazi da javi mojima kući da se nalazim u Zagrebu. I Veljko i Maza izvršili su svoj zadatak.

Nakon tih 6-7 dana dobili smo obavještenje iz Banje Luke da su svi koji su 28. juna ~~uhapšeni~~ uhapšeni pušteni iz zatvora. Znam da su toga dana uhapšeni brojni članovi Partije i skojevci, svi oni koje je policija uspjela

pronaći, a među ovima Cinkara i Osman Karabegović. Nisam siguran u tvrdjenju da li je bio uhapšen i Šefket Maglajlić.

Analizirali smo novonastalu situaciju. Dobio sam zadatak da se vratim u grad, a dao mi ga je Kasim Hadžić. Ja sam odredjen da se vratim u Banju Luku jer ću kao brijačko frizerski radnik koji ima svoju samostalnu radnju biti najmanje sumnjiv, a imam opravdanje za duže odsustvovanje jer sam obznanió da se nalazim u Zagrebu. Moji poznanici u Banjoj Luci su vjerovali da se nalazim u Zagrebu jer je Maza takvo obavještenje lansirala.

Kasim mi je rekao da se povežem sa Vahidom Maglajlić, a njoj je poručeno da ću ja doći. Veza između mene i Vahide i drugova u šumi bio je Veljko Mladjenović. Upućeni smo u grad na ilegalan rad.

Vahida i ja slali smo drugovima hranu i raznoliki materijal potreban za logorovanja. Preko Veljke poslao sam im svoje vojničko odijelo i pušku sa 60 metaka. Na traženje, poslao sam im i paket baterija koje sam nabavio u trgovini Laze Divjaka. Kada sam u trgovini od Laze Divjaka zatražio paket baterija, nije htio da ih naplati rekavši: "Znam da to ide u šumu!"

Veza je i dalje bila svakodnevna, ali se jednog dana Veljko nije pojavio. Kada je i drugi dan prošao bilo mi je čudno. Otišao sam do Vahide da se posavjetujem, odnosno da doznam za razloge njegovog nedolaska. Ni ona nije znala razloge, ali je pretpostavljala da Veljko više, zbog progona Srba, ne smije dolaziti na posao i da je prestao raditi u Tvornici duhana. Inače je Veljko sa konjem dolazio po hranu i drugi materijal i to je na samarici odnosio.

Prekinuta je bila veza. Drugovima nismo mogli više slati hranu. Očekivali smo novu vezu. Veze za slanje materijala morale su biti dobro organizovane.

Za sastanak održan na Šehitlucima i njegovim rezultatima doznao sam od Vahide. Ne znam da li je ona bila prisutna ili je i sama dobila obavještenje.

Sredinom jula 1941. godine došao je u moju radnju Stevo Samardžić (sada, mislim, pukovnik ili general u penziji) i donio pismo od Žive Preradovića.

Ne sjećam se detalja šta je Živo tražio u tom pismu. Od Steve Samardžića sam doznao da se Živo sa grupom ustanika nalazi na Crnom vrhu. Preko Steve Samardžića poručio sam Živi Preradoviću da će mo se u petak, ne sjećam se datuma, naći u trgovini Jake Albaharija u Hrvaćanima. Zbog sigurnosti, sastanak je utanačen u stanu Albaharija. Obzirom da je bio pazarni dan putovanje u Hrvaćane bilo je najmanje sumnjivo. Bilo je to onoga dana kada je poginuo Boško Mihaljević, prevoznik iz Banje Luke i pripadnik ustaškog pokreta.

Sa Živom Preradovićem u stan Albaharija došla su još dvojica drugova, koje nisam poznavao. Znam da sam na sastanak donio paket sa kancelarijskim materijalom, sapunom i vešom. Razgovor se vodio o političkim prilikama u Banjoj Luci, o čemu sam ih informisao. Živo mi je tom prilikom rekao da se povežem sa braćom Husom i Adilom Alagićem preko kojih ide veza sa partizanima.

Po povratku odmah sam se povezao sa Husom i njegovim mlađim bratom Adilom. Huso je tada radio u činovničkoj menzi koja je služila kao punkt za vezu sa partizanima.

I dalje se prikupljao materijal. I dalje sam bio na vezi sa Vahidom. Vahida je čak dolazila i u radnju. Njoj sam davao prikupljeni materijal. Sjećam se da smo uspjeli nabaviti i jedan radio aparat.

Jednog dana krajem jula, ali najvjerojatnije početkom avgusta 1941. godine, došao je u radnju jedan njemački vojnik, koji se izdvajao od onih koji su dolazili na frizerske i brijačke usluge. Vidio sam da su mu ruke bile hrapave, a kasnije sam doznao da je iz Graca u Austriji i da je u građanstvu bio farbar po zanimanju. Upitao me je da li želim da kupim kafu, a ona je već tada postala traženi artikal koji se nije mogao slobodno nabavljati. Napomenuo je da je kafa pržena i upitao za količinu koju treba da donese. Njemačkim jezikom kojim sam natučao objasnio sam mu da sam zainteresiran za jedan kilogram. Sporazumjeli smo se da dodje uveče. Došao je, ali sa vrećom od 10 kilograma. Kada sam ga upitao za cijenu nije znao koliko da kaže. Natučao je neku simboličnu cijenu, a kada sam mu dao 2.000 dinara smatrao je da je to mnogo. Novac je primio. Tom prilikom mi je rekao: "Hitler, Musolini i Pavelić su veliki banditi!" Bio sam iznenadjen. Mislio sam da me provocira. Njegove riječi nisam htio da komentarišem.

Od tih 10 kilograma 2 kg. dao sam Mati, dva kilograma zadržao za svoju porodicu, a 6 kilograma dao sam Vahidi da pošalje drugovima u partizane.

Kada sam se osvjedočio da taj Austrijanac nije provokator, upitao sam ga da li mi može nabaviti neko oružje. Odgovorio je: "Ja to imam". Jedno večer, nakon nekoliko dana, donio mi je pištolj sa koljenom njemačke proizvodnje i 5-6 kg. metaka, punu jednu torbu. Upitao sam ga za cijenu. Odgovorio je: "Ništa. Ja znam da to treba da ide u šumu."

Pištolj i torbu metaka predao sam Husi Alagiću.

Jednog dana ponovo je došao Austrijanac sav tužan: "Ništa nije dobro!" Kada sam ga upitao za razloge odgovorio je da ide na front u SSSR. Pokazao mi je sliku svoje dvoje djece. Rekao je da će tamo pokušati da prebjegne. Sređeno smo se oprostili i nismo se više vidjeli.

Od Mate Delalića nisam naplatio kafu. Bio je dobar i povjerljiv čovjek. Kada sam polazio u partizane njemu sam to mogao otvoreno reći, što nisam rekao čak ni svojoj braći. U vrijeme dok sam bio u zatvoru pomagao je mojoj porodici. Umro je od raka 1953. ili 1954. godine.

Bio sam na vezi i sa Stankom Rimcem. On je imao šnajderaj kod "Bate", na mjestu gdje se danas nalazi trgovačka radnja "Astra" cipela.

(Prekid notiranja sjećanja.)

25. jula 1974. godine
Banja Luka

(Asim Dedić)